

Európa felé visz-e a jelenlegi gazdaságpolitika?

Már januárban kellene a valutatanács

A költségvetés elfogadásával, valamint a jegybank monetáris politikai irányelveinek a törvényhozó testület számára történő bemutatásával megteremtődnek a következő évben várható gazdaságpolitika keretei. Ezek a döntések ma, 1999 végén nem egy évre, lényegesen hosszabb időre határozzák meg a magyar gazdaság jövőjét. Az árfolyampolitika megváltoztatása a gazdaságpolitikának és az európai integrációnak is kulcskérdése. Ha nem kerül erre sor 2000 januárjáig, ezzel késedelmet szenvedhet az EU-csatlakozás folyamata.

A koszovói válság előtt érzékelhető volt, hogy az Európai Unió tagországai kevésbé elkötelezettek az EU keleti bővítése mellett, mint korábban. A balkáni háborúk után ez elől az EU már nem tud kitérni. Az új tagországok befogadásának sorrendje, az ezt meghatározó szempontok, az új belépők kiléte, a tárgyalások befejezésének és az új tagállamok befogadásának időpontja mind eldöntetlen kérdés. A berlini csúcstalálkozón a tagországok elfogadták a 2006-ig terjedő időszakra szóló közös költségvetést.

Ez csak kevés új tagország teljes jogú felvételét teszi lehetővé, így fennáll a veszélye, hogy az EU a politikai döntést a legkisebb kockázat, legkisebb költség, legkisebb ellenállás elve alapján fogja meghozni. Ez azt jelenti, hogy esélyes felvételre Szlovénia, Észtország, Málta, Ciprus, talán Litvánia, Lettország és Svájc. Magyarország pedig abban bizakodhat, hogy ha maximálisan megtesz mindent a felkészülés során, akkor "beférhet" a "miniországok" mellett a csatlakozó országok közé.

A közelmúlt eseményei közül óvatosságra ad okot az ausztriai parlamenti választások eredménye és a Németországot kormányzó szociáldemokraták népszerűségvesztése. A keleti bővítést ellenző politikai erő térnyerése Ausztriában hátráltathatja a csatlakozást. Haider 10 éves moratóriumot követel az EU keleti bővítésében. Amennyiben a bővítési folyamatot támogató kulcsfontosságú másik államban, Németországban is a belső problémák megoldásának a bővítés rovására történő kezelését támogató politika erősödik meg - sőt netán több tagállamban is -, az teljes egészében megakaszthatja az érdemi bővítés folyamatát.

A közelmúltban nyilvánosságot látott elképzelések, amely szerint megszűnne a csatlakozásra váró országok két csoportba történő "besorolása", kedvezőtlen esetben keretet adhatnak ennek a folyamatnak. Nagy a veszélye, hogy az EU hosszú időre lassítja, befagyasztja a bővítést. Egy megoldás lehet az is, hogy a tagállamok jelképes bővítésre szánják el magukat, amely néhány, fentebb felsorolt kis ország felvételét jelentheti.

A következő másfél év döntő jelentőségű lesz, az EU meghatározó jelentőségű döntéseket fog hozni. A fejlett Európa határai valójában az eurozóna határainál fognak húzódni. Fennáll a veszélye a kintrekedésnek abból a csoportból, amelyek tagjai egyaránt résztvevői az EU-nak és az EMU-nak. Magyarországnak minden olyan lépést mihamarabb meg kell tennie, ami lehetővé teszi azt, hogy megszűnjön a "kintrekedés" kockázata.

Először euró, majd EU

A derogációs igények minimalizálásán és az európai uniós joganyagban a magyar jogrendszerbe történő gyors beillesztésén túl csak egy eszköz áll a magyar gazdaságpolitika rendelkezésére annak érdekében, hogy elősegítse a teljes jogú és korlátozásoktól mentes csatlakozást, az eurozónába történő mihamarabbi bejutás. Ennek jelenleg egyetlen eszköze adott, egy más árfolyamrendszer alkalmazása, amelynek eredményeként 2002-ben Magyarország képes lenne arra, hogy az eurót mint saját fizetőeszközt bevezesse. Ez a ma kevés országban alkalmazott árfolyamrendszer az eurót

tartalékvalutának tekintő valutatanács (currency board, cb) megvalósítása. A jelenlegi gazdaságpolitika, amely nem erőteljes inflációcsökkentésre, a konvergencia-kritériumok mielőbbi teljesítésére, és így Magyarország EMU tagsága formális feltételeinek 2002-re történő elérésére törekszik, végső soron belátható időn belüli EU tagságunkat teszi kockára.

Figyelembe véve a magyar gazdaság állapotát és az Európai Unió belső helyzetét, nagyobb esélyünk van arra, hogy mintegy két év múlva bevezessük saját fizetőeszközként az eurót, mint hogy ekkorra tagjai legyünk az EU-nak. Formálisan az EMU tagság, és az un. maastricht-i konvergencia kritériumok teljesítése nem feltétele az EU tagságnak. Mivel a tagfelvétel tekintetében az uniós költségvetési források szűkösek, a tagjelöltek száma pedig nagy, az EU számos érdek egyeztetésének eredményeként politikai döntést fog hozni. Az eurónak mint saját pénznek a bevezetése valójában feltétele lesz az európai uniós tagságnak is.

A jelenlegi szituáció sok tekintetben hasonlít a német egyesítéshez. A volt NDK a "közös pénz", a DM átvételekor lépte át képletesen a történelmi Rubicon folyót, amely véglegesen és visszavonhatatlanul a fejlett Európába segítette át. Amennyiben Magyarország 2002-ben bevezetné saját fizetőeszközként az eurót, az végérvényessé és visszavonhatatlanná tenné hazánk európai integrációját. Erre a jelenlegi árfolyampolitika mellett nincs lehetőség, a valutatanács 2000 januárjától történő alkalmazása mellett viszont igen. A stratégiaváltás eredményeként Magyarország 2000 januárjától közgazdasági értelemben az eurozóna részévé válna.

Valutatanács és stabilitás

Miért jelenti a valutatanács bevezetése az euró, mint saját fizetőeszköz bevezetésének előkészítő lépését? A currency board egy "automatikus" szabályok alapján működő árfolyamrendszer. Határozott és visszavonhatatlan kötelezettségvállalás a CB - a currency board egyúttal a jegybank szerepét betöltő monetáris hatóság is - monetáris passzívainak rögzített árfolyamon, korlátozás nélkül a választott külföldi valutára történő átváltására. A CB korlátozott monetáris hatósági funkciókat lát el, sem a költségvetést, sem a bankokat nem hitelezheti.

Általában törvények kötelezik a monetáris hatóságot saját devizája korlátlan beváltására egy kitüntetett devizával szemben. Jegybankpénz csak a központi banki devizatartalékok változása árán keletkezhet. A currency board a jegybankpénz és a devizatartalékok mennyiségének összekapcsolása révén válik speciális fix árfolyamrendszerre, amely hitelesebb és stabilabb mint általában a fix árfolyamrendszerek. A valutatanács lényege és definíciója szerint azt jelenti, hogy az ezt alkalmazó ország monetáris uniót hoz létre azzal az országgal, amely ország valutáját un. tartalékvalutának tekinti.

A currency board rendszerét több esetben is célszerű alkalmazni, erre számos sikeres példa van ma is a nemzetközi gyakorlatban. Magyarország esetében két nagyon fontos alapadottság indokolja, hogy a jelenlegi árfolyamrendszer helyett valutatanácsot működtessen. Természetes módon alkalmazzák ezt a megoldást kis és nyitott gazdaságok, valamint olyan országok, amelyek hosszabb távon egy valutaövezethez kívánnak tartozni, csatlakozni. A modernkori gazdaságtörténetben számtalan példa van a valutatanácsnak az alkalmazására. Mintegy 70 országban működött néha hosszú évtizedeken keresztül, néha csak rövid ideig.

Ma cb működik Argentínában, Hong Kongban, Magyarországnál nagyobb és fejlettebb gazdaságokban. A kelet-európai térségben Bulgáriában, Litvániában, Észtországban (NAPI Befektető melléklet, 1999. Szeptember 27., 13.-19. oldal) és Boszniában is valutatanács működik, és előkészítés alatt áll bevezetése Montenegróban is. Boszniában ma két törvényes fizetőeszköz van, a német, illetve a bosnyák márka. Következésképpen 2002-től Boszniában az euró és a bosnyák márka, vagy csupán az euró lesz a törvényes fizetőeszköz. E kelet-európai országok Magyarországnál kevésbé fejlettek, az EMU csatlakozás szempontjából fontos lépésekben jobban állnak mint Magyarország. A cb bevezetésével ott lehetne legnagyobb mértékben lépni, ahol a legnagyobb a lemaradásunk, a hosszútávú kamatszint és az inflációs ráta terén. Nincs ma a világon

egyetlen olyan ország sem, amelyben valutatanács alkalmazása mellett évi 5 százalékot meghaladó lenne az infláció mértéke.

Lemondás az árfolyampolitikáról

Az euró megszületése két lépés eredménye. Az egyik 1999 elejével megtörtént, ez az eurónak számlapénzként történő megjelenése és az EMU-t alkotó országok valutái közötti árfolyamok végleges és visszavonhatatlan rögzítése volt. A második lépésre majd 2002. január 1-gyel kezdődően kerül sor, ekkor jelenik meg hétköznapi használatban, bankjegyként. Jelenleg a tagállamok saját pénzei az euró váltópénzeiként működnek. Az árfolyamok végleges és visszavonhatatlan rögzítése jelenti azt a kulcselemet, amely hasonló a két pénzügyi rendszerben, és amely érthetővé teszi, hogy miért a valutatanács alkalmazása a feltétele Magyarország számára az euró gyors bevezetésének.

A fix árfolyam-rendszert felfoghatjuk úgy, mint lemondást az árfolyam használatáról a gazdasági alkalmazkodás érdekében. Helyette az árfolyamra ható paramétereknek kell alkalmazkodniuk, a költségvetési deficitnek, a pénzmennyiségnek, az adósságállománynak, a növekedésnek. Ez az eljárás vitte az euró-országokat az egységes deviza (pénz) irányába. Egy adott árfolyamszint főként nem a jegybank devizatartalékai által tartható fenn, hanem azoknak a makroökonomiai mutatóknak az alakításával, amelyek meghatározzák az árfolyamot, a befektetők magatartását, s amelyeknek a maastricht-i kritériumok rendszere egy logikus csokra.

Ha több ország képes összehangolt gazdaságpolitikával fenntartani fizetőeszközeik árfolyamának végleges és visszavonhatatlan rögzítését, képesek arra, hogy egy közös pénzt használjanak. A konvergencia kritériumok az összehangolt gazdaságpolitikák egységes szabályait foglalják össze. Az euróra épülő valutatanács más szabályozó mechanizmuson keresztül hasonló funkciót tölthet be, mint a konvergencia kritériumok. A rögzített árfolyamon és a 100 százalékos devizatartalék követelményén keresztül hat a pénzmennyiségre, az infláció és a kamatok szintjére, elősegítve ezzel az árfolyamra ható makrogazdasági mutatók és a gazdaság alkalmazkodását.

Az árfolyampolitika megváltoztatása a gazdaságpolitikának és az európai integrációnak is kulcskérdése. Ha nem kerül erre sor 2000 januárjáig, ezzel késedelmet szenved a csatlakozás folyamata. Miért fontos ez az időpont? A gazdasági szereplők számára hitelessé kell válnia az új árfolyamrendszernek. Egy erőteljesebb infláció- illetve kamatszint-csökkenésnek is időigénye van. Az EMU-tagság formális feltételeinek teljesítéséhez szükség van a konvergencia kritériumok teljesítésére. A kritériumok többségénél egy év gazdasági "teljesítményét" (költségvetési deficit), vagy valamely állapotot (infláció) mérő mutatószámokról van szó.

Egyetlen kivétel van csupán. Az árfolyamstabilitásra vonatkozó maastrichti konvergencia-kritérium lényegében azt jelenti, Magyarországnak két éven keresztül biztosítani kell a hosszútávú árfolyamstabilitást, a forint árfolyamának változatlanságát. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi árfolyamrendszer mellett biztosan nem lesz lehetséges Magyarország tagsága az EMU-ban 2002-re, valutatanács 2000 januárjától történő alkalmazása mellett viszont erre van esély.

Ursprung János